

جمهوری اسلامی ایران
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

خلاصه مدیریتی

مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو)

استان مازندران

زمستان ۱۳۹۵

طرح ملی توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو)
عنوان طرح در اقتصاد مقاومتی : توسعه اشتغال فراگیر - توسعه رسته های پر اشتغال منطقه ای

عنوان گزارشی : خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) - استان
مازندران

تهیه و تدوین : معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال - دبیرخانه طرح تکاپو

کد گزارش : ۱-۹۵۰۱۰

وزارت تعاون ، کار و رفاه اجتماعی - دی ماه سال ۱۳۹۵

بسمه تعالی

دیباچه

فرایند سیاستگذاری و مداخله برای ایجاد اشتغال پایدار در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سه لایه کلان، میانی و خرد دنبال می شود. در لایه خرد، بهسازی دینامیک کسب و کار و اشتغال مناطق (استانی، منطقه ای، شهرستانی و محلی) و سپس توسعه رسته های پر اشتغال منطقه ای موضوع اصلی مداخلات هستند. برای درک وضعیت هر استان و مناطق زیر مجموعه، مطالعه فراگیری به صورت کمی و کیفی صورت می گیرد، به گونه ای که بتوان روش و مکانیسم مداخله را طراحی و براساس آن برنامه عمل فراگیر و مشترک بخش دولتی و خصوصی جهت اقدام مشترک را تدوین و اجرا نمود.

در این مطالعه کوشش می شود تا تحولات ساختاری از منظر کسب و کار و اشتغال در سطح بخش های سه گانه کشاورزی، صنعت و خدمات، زیر بخش ها و سپس درون رسته های کسب و کار شناخته و تحلیل شوند. همچنین رسته های دارای بیشترین ضریب فزاینده از نظر ارزش افزوده و اشتغال، منابع و محیط زیست و رقابت پذیری منطقه ای و ملی شناسایی و اولویت گذاری شوند. در این فرایند همه مطالعات، گزارشات و مستندات رسمی و غیر رسمی موجود مرور شده و مورد استفاده قرار می گیرند و مهمتر آنکه بخش عمده ای از کار به صورت گردآوری داده ها و اطلاعات میدانی و با حصول به درکی نزدیک از وضعیت موجود صورت می گیرد.

از یافته های این مطالعه، می توان به میزان تطابق فعالیت نهاد های عرضه نیروی کار (اعم از آموزش مهارتی، تخصصی و غیره) با واقعیت و نیاز های طرف تقاضا در هر منطقه اشاره نمود که در این گزارش به طور محدود به آن نیز پرداخته شده است.

در مرحله پیاده سازی، کوشش می شود برنامه اصلاح دینامیک و توسعه رسته های در اولویت به صورت مشارکتی و همراه با گفت و گوی سه جانبه به اجرا درآید.

گزارش حاضر خلاصه مدیریتی مطالعه مذکور در استان مازندران است.

کلیات و معرفی استان

استان مازندران علی‌رغم وجود پتانسیل‌های بالای اقتصادی دارای نرخ بیکاری ۱۲/۱ درصد است که در طی ۵ سال اخیر افزایش یافته است. وضعیت و ساختار اقتصادی استان مازندران بویژه در طی ۱۰ سال گذشته دارای تحولات و تغییرات مشهودی بوده که مهمترین آنها در قالب رشد شدید خدمات و زیرساخت‌های مسافرپذیری (ویلاسازی، خدمات رفاهی و ...) نمایان شده است. به دلیل ارزش افزوده بالاتر خدمات مسافرپذیری نسبت به سایر فعالیت‌های اقتصادی همچون کشاورزی و تولید صنعتی در استان، جابجایی نیروی کار از سمت کشاورزی و صنعت به سمت خدمات گزارش شده است.

در حال حاضر شرایط و ویژگی‌های آب و هوایی ساحلی و کوهپایه‌های جنگلی استان از یک سو و از سوی دیگر فاصله زمانی کوتاه مسیر جاده‌ای استان‌های پر جمعیتی همچون تهران و خراسان (و بخشی از زائران عبوری استان‌های غرب کشور به سمت مشهد مقدس) منجر شده است تا سرریز مسافران به استان افزایش یافته و بافت سنتی و کشاورزی استان به منطقه‌ای مسافرپذیر و ارائه‌کننده خدمات به گردشگران، تغییر شکل پیدا کند. اگرچه تغییر مسیر استان از فعالیت‌های با ارزش افزوده کمتری همچون کشاورزی و صنعتی به سمت فعالیت‌های پذیرش گردشگران با ارزش افزوده بالاتر همراه بوده اما این تغییر ناگهانی با معضلاتی نیز مواجه است. مشکلاتی همچون تحولات اجتماعی ناشی از انتقال فرهنگ استان‌های دیگر و غلبه خواسته‌ها و الگوهای مصرف مسافری و فراموشی اصالت و ارزش‌های بومی منطقه، عدم استقبال نسل جدید از ادامه مشاغل فامیلی همچون کشاورزی، دامداری و بعضاً صنایع تبدیلی که به نحوی همراستا با مزیت‌های منحصر به فرد منطقه‌ای، رشد چشمگیری مشاغل غیررسمی در حوزه ارائه خدمات که نیازمند سطح حداقلی از دانش و مهارت می‌باشد، از نمونه‌های این معضلات می‌باشد. به طور اخص ورود افراد بومی بدون توجه به الزامات فنی در حوزه مسافرپذیری و ارائه خدمات ناقص در حوزه گردشگری و متعاقب آن رشد شدید تغییرات کاربری زمین‌های کشاورزی به سمت ویلاسازی و مجتمع‌های تفریحی و تخریب محیط زیست از جمله مشکلات و تهدیدهای پیش روی این استان بر شمرده می‌شود.

جمعیت کل استان مازندران ۳۱۸۲۰۰۰ نفر است که ۴/۱ درصد از جمعیت کشور را شامل می‌شود. از این تعداد ۴۲/۷ درصد در نقاط شهری و ۵۷/۳ درصد در نقاط روستایی و غیره ساکن هستند. مازندران سهمی از منابع نفتی در تولید ناخالص داخلی ندارد ولی با بهره‌گیری از توان بالقوه اقتصادی موجود در منطقه توانسته جایگاه خود را با درآمد مناسب حفظ نماید. اختصاص ۴/۳٪ تولید ناخالص داخلی یعنی اندکی بیشتر از سهم جمعیتی استان به معنی بهره‌وری در حد متوسط کشوری از مزیت‌های و منابع اقتصادی استان می‌باشد. تحولات اقتصادی استان وابستگی کمتری به درآمدهای نفتی دارد، به گونه‌ای که در سال‌های

با درآمد نفتی پائین کشور، این استان در رتبه بالای درآمدی قرار داشته است. نکته قابل توجه دیگر سهم کوچک صنعت از تولید ناخالص داخلی استان است که نشان می‌دهد صنعت در استان علی‌رغم کوشش‌های صورت گرفته رشدی متناسب با کشاورزی و خدمات نداشته است.

جدول ۱- مهمترین شاخصهای اقتصادی استان مازندران

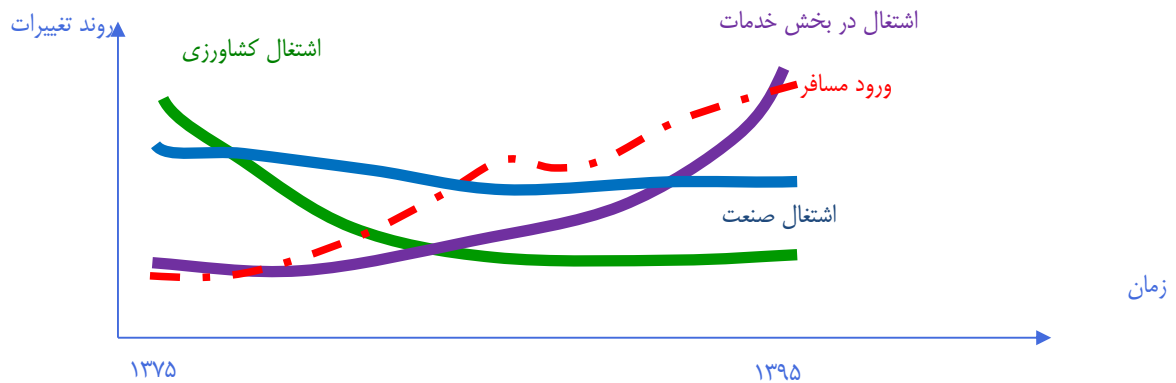
رتبه در کشور	مقدار	شاخص
۸	۴/۱ درصد	سهم از جمعیت کشور (۳ میلیون و ۱۸۲ هزار)
۶	۱۲/۷ درصد	نرخ بیکاری
-	۳۰/۵۶ درصد	سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی استان
-	۱۷/۸۴ درصد	سهم بخش صنعت از تولید ناخالص داخلی استان
-	۵۱/۶ درصد	سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی استان
۶	۱۳۰	شاخص بهبود فضای کسب و کار
۱۰	۳۹/۱ درصد	نرخ مشارکت اقتصادی
۱	۹۶ درصد	نرخ باسوادی
۲	۱۰۹ درصد	ضریب نفوذ اینترنت

تحولات و وضعیت اشتغال استان مازندران

استان مازندران دارای ۱۰۷۶۳۸۴ نفر نیروی کار فعال و ۹۶۰،۲۰۰ نفر شاغل و ۱۱۶،۱۸۴ نفر بیکار است که این استان را از لحاظ رتبه نرخ بیکاری (۱۲،۱٪) در رتبه ۶ کشوری قرار می‌دهد. با توجه به مطالعات میدانی، می‌توان چنین بیان داشت که رشد ناگهانی مشاغل خدماتی به ویژه با محوریت خدمات مسافرپذیری در استان مازندران منجر به شکل‌گیری مشاغل غیررسمی و ثبت نشده‌ای شده که کمتر در منابع رسمی از سوی نهادهای متولی اعلام می‌شود. آمارها نشان می‌دهد که بخش خدمات بیشترین میزان اشتغال استان را دارد. اما بررسی‌های کارشناسی و میدانی نشان از آن دارد که این خدمات از نوع خدمات غیر مولد بوده و تاثیری در اشتغال پایدار استان نداشته است. واسطه‌های بخش زمین و مسکن و همچنین خرده‌فروشان و عمده‌فروشان، بیشترین سهم اشتغال در بخش خدمات را دارند. ۴۸ درصد جمعیت مازندران در روستاها زندگی می‌کنند و با توجه به مزیت‌های استان در بخش کشاورزی و عمدتاً کشاورزی روستائی، انتظار آن است که اشتغال در این بخش بیشتر باشد ولی تغییر نگرش عمومی مردم در فعالیت کسب و کاری در حوزه‌های با ارزش افزوده بیشتر، همچون خدمات با محوریت خدمات گردشگری و خدمات واسطه‌گری و همچنین نداشتن بهره‌وری مناسب و بالا بودن هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی منجر به رکود این بخش شده است. وجود ۳۵ میلیون مسافر در سال و افزایش هر ساله آن که مازندران را در رتبه‌های یک یا دو گردشگری

طبیعی در سال‌های اخیر در کشور قرار داده در چند سال اخیر باعث تغییر و تحول در هنجارهای اقتصادی، اشتغالی و اجتماعی و همچنین زیست محیطی در مازندران شده است.

شکل ۱- نمایی از روند اشتغال استان در رابطه با ورود گردشگر

بررسی روند اشتغال استان در بیست سال اخیر، تغییر نگرش از کسب و کار کشاورزی به خدمات را به وضوح نشان می‌دهد. علت عمده این دگردسی، گسترش فرهنگ مسافرت در کشور و گسترش زیرساخت‌های گردشگری باشد. ایجاد یک نوع فرهنگ در استان‌های همجوار این استان و بطور خاص در استان تهران منجر به آن شده که مردمان ساکن در آن، برای گذراندن تعطیلات آخر هفته، با یک مسافرت ۳ الی ۴ ساعته خود را به استان مازندران رسانده و اقامت‌های دو یا سه روزه در این استان داشته باشند. گسترش این فرهنگ در تهران که "باید برای استراحت آخر هفته سفری به شمال کشور و خاصه مازندران داشت"، تغییرات فرهنگی، زیست محیطی و اقتصادی مشهودی در مازندران ایجاد نموده است. روند این تغییرات را به روشنی می‌توان طی ۲۰ سال اخیر مشاهده نمود. بسیاری از زمین‌داران (که شغل غالب آنها کشاورزی بوده است) با فروش زمین‌های خود و یا تبدیل آن به ویلا و مراکز رفاهی اقدام به کسب سود نموده و دیگر تمایل چندانی به شغل‌های پر زحمت و کم سود حوزه کشاورزی نشان نمی‌دهند. این تغییرات ابتدا از تغییرات کاربری زمین‌های کشاورزی به ساخت و سازهای اقامتی شروع شده و تا به امروز به شکل تخصصی‌تری در حوزه ارائه خدمات (و نه صرفاً ساخت و ساز)، قابل ملاحظه می‌باشد. می‌توان به طور عمومی‌تر تحول اشتغال در استان مازندران را متأثر از فرآیندهای زیر دانست:

تبدیل زمین‌های کشاورزی به شهرک‌های مسکونی، ۴۰ تا ۵۰ برابری شدن قیمت زمین‌های مسکونی در مقایسه با زمین‌های کشاورزی، دیر بازده بودن فعالیت‌های کشاورزی نسبت به خدماتی، افزایش ناگهانی

نرخ بالای مسافران، افزایش تمایل مسافران برای مالکیت زمین‌ها و ویلاسازی، عدم همسویی توسعه کشاورزی و گردشگری (نابودی زمین الزام جذب ارزش افزوده ناشی از مسافرپذیری شده است). در مجموع نیز می‌توان از مهمترین دلایل افزایش نرخ بیکاری استان به موارد زیر اشاره کرد: تغییر نگرش عمده در نیروی کار اشتغال استان به سمت خدمات و نابودی زمین‌های کشاورزی که بطور متوسط در هر هکتار ۲ نفر مشغول به کار بوده‌اند، ضرورت برنامه مدون در بخش گردشگری، افزایش پدیده خرده مالکی و کوچک شدن زمین‌های کشاورزی، تغییر کاربری غیر اصولی زمین‌های کشاورزی به اقامتگاه‌های مسافرپذیر، عدم بهره‌برداری صحیح از منابع استان مانند آب و خاک، افزایش تعداد فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها بدون نیازسنجی و تناسب با مزیت‌های استان و نهایتاً افزایش عرضه نیرو کار زنان. اشتغال در اقتصاد غیررسمی در استان مازندران ۷۶ درصد است که از این مقدار ۳۹٪ آن در بنگاه‌های رسمی و ۲۱٪ آن در بنگاه‌های غیررسمی مشاهده می‌شود. این میزان نشان دهنده آن است که اشتغال غیررسمی شکل گرفته استان، دارای سهم بزرگی در بنگاه‌های رسمی نیز می‌باشد. میزان بالای این مقدار از اشتغال غیر رسمی را می‌توان به بخش‌های کشاورزی و خدمات مسافرپذیری استان نسبت داد که عمده فعالیت‌ها در این بخش نیز به صورت موقت و غیردائم می‌باشد.

چکیده اطلاعات بخش‌های اقتصادی استان

سهم بخش‌های مختلف اقتصادی استان مازندران از نظر اشتغال به تفکیک هر بخش مطابق با آخرین آمار و اطلاعات سال ۱۳۹۳ به شرح زیر می‌باشد:

- اشتغال بخش کشاورزی: ۲۰/۲ درصد؛
- اشتغال بخش خدمات استان: ۵۰ درصد؛
- اشتغال بخش صنعت استان: ۲۹/۸ درصد.

بخش کشاورزی استان

مطابق آمارهای موجود در اسناد بالادستی، استان مازندران از نظر برخورداری از مزیت نسبی کشاورزی رتبه سوم کشور و از نظر توسعه‌یافتگی کشاورزی در رتبه دهم کشور قرار دارد. اختلاف فاحش بین مزیت کشاورزی استان و توسعه‌یافتگی مازندران نشان می‌دهد که اگرچه مازندران دارای مزیت کشاورزی بالایی است و می‌تواند قطب اول کشاورزی کشور تبدیل شود ولی در بخش توسعه‌یافتگی با وضعیت مطلوب خود فاصله زیادی دارد. این عدم تعادل ناشی از عوامل متعددی است که چند عامل مهم آن عبارتند از: تغییر نگرش نسل جوان مازندران برای اشتغال در بخش خدمات و عدم اشتغال در بخش کشاورزی، ضعف مدیریت

و اجرای برنامه های راهبری استان در حوزه کشاورزی، متمرکز بودن تصمیم گیری و اجرای مصوبات در امور کشاورزی در تهران، عدم هماهنگی بین مسئولین عالی استان در مدیریت های کلان کشور با مدیریت استان، کاهش منابع آبی بویژه برای محصولات آب بر (برنج و ...).

مازندران در تولید برنج، گیلاس، گوجه فرنگی، هلو، شلیل، پرتغال، نارنگی، کیوی، چای، گوشت قرمز، مرغ، تخم مرغ، شیر، عسل، ماهیان گرم آبی و سرد آبی دارای رتبه کشوری از یک تا ۵ می باشد. در دهه های گذشته عمده ترین تولید کشاورزی مازندران، تولید برنج بوده اما به علت واردات بی رویه برنج و در پی آن قیمت پائین این محصول در کشور و همچنین هزینه بالای تولید برنج در داخل به علت سنتی بودن شیوه کشت آن و همچنین وجود مصرف بسیار زیاد آب برای تولید برنج که بصورت غرق آبی صورت می گیرد، تغییر الگوی کشت از برنج کاری به سمت باغداری به عنوان یک رویه، به وقوع پیوسته است. نکته دیگری که باعث تغییر الگوی کشت از برنج کاری به سمت باغداری شده، خرد شدن زمین های کشاورزی و تغییر مالکیت از پدران به فرزندان و در پی آن عدم صرفه اقتصادی برنج کاری به علت خرد شدن زمین ها است که باعث تغییر بهره برداری به سمت باغداری شده است.

به علت تغییر کاربری زمین ها از برنج کاری به محصولات باغی و همچنین در قسمت غرب استان به علت تغییر کاربری به ساخت مجتمع های اقامت پذیر گردشگران و همچنین ساخت ویلاهای شخصی، عملا سطح زیر کشت این محصول در استان هر روز در حال کاهش می باشد. لذا کاهش سطح کشت این محصول نتیجه ای جز کاهش اشتغال در این بخش را ندارد. از نکات بارز دیگری که می توان به کاهش اشتغال در این بخش اشاره نمود مکانیزه شدن زمین های کشاورزی است. همچنین به علت نوع آب و هوای استان و مرغوبیت زمین، به قابلیت کشت مجدد در سال توجه چندانی نشده است. آموزش های لازم و حمایت های دولتی می تواند کشت دوبار در سال را در مازندران رواج داده و این امر باعث افزایش تولید و همچنین افزایش اشتغال گشته و اشتغال معمولا فصلی در این بخش به اشتغال دائم تبدیل گردد.

بخش صنعت و معدن استان

مطابق آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت و اسناد بالادستی کشور، مازندران از نظر برخورداری از مزیت نسبی در رتبه ۱۰ و از نظر توسعه یافتگی صنعتی در رتبه ۱۵ کشور قرار دارد. استان مازندران بدلیل استعدادهای خود و همچنین وجود قوانین سختگیرانه زیست محیطی، توسعه چندانی در زمینه صنایع نداشته است. بنابراین به نظر می رسد که توسعه صنعتی استان را می توان تا رفع نیازمندی های اساسی صنعتی در داخل استان جدی گرفت. توجه به کارگاه های کوچک و صنایع تبدیلی می تواند راهکار دیگری برای توسعه صنایع کوچک استان باشد.

جدول ۲- وضعیت صنعت استان در مازندران

صنایع مهم	اشتغال رسمی	تعداد واحدهای فعال	تعداد شهرک‌های صنعتی
صنایع غذایی، فلزات اساسی، صنایع چوبی، تولید منسوجات	۸۹۳۳۴	۳۶۲۶	۳۷

از مهم‌ترین برندهای صنعتی حال حاضر استان که در حال فعالیت می‌باشند می‌توان به کاله در بخش لبنیات شهرستان آمل و واحد تولید خودرو ایران خودرو در شهرستان بابل اشاره نمود. مزیت‌های نسبی استان در بخش صنعت که با بکارگیری از این مزیت‌ها می‌توان صنعت را حداقل در بخش درون استانی فعال نمود، شامل موارد زیر می‌باشد:

وجود ذخایر غنی مواد پروتئینی و دریای خزر و امکان توسعه صنایع شیلاتی، وجود مواد اولیه ارزان کشاورزی مورد نیاز صنایع تبدیلی و وابسته به کشاورزی، امکان ارتباط با کشورهای آسیای میانه و اروپا از طریق دریای خزر، وجود شهرک‌های و نواحی صنعتی به عنوان بسترهای توسعه صنعتی، نرخ بالای باسوادی در بین جمعیت استان و وجود نیروی تحصیلکرده و قابلیت‌های مالی بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت.

در بخش معدن از ۲۲۷ پروانه بهره‌داری معدنی استان تعداد ۱۲۶ معدن فعال و در حال تجهیز و ۱۰۱ معدن در حال حاضر غیرفعال می‌باشند. استان مازندران سهم به‌سزایی در تولید انواع مواد معدنی از جمله: واریزه کوهی، زغال‌سنگ، سنگ آهک و لاشه، پوکه معدنی، فلورین و باریت، سرب و روی، گچ، سیلیس و سنگ‌های تزئینی در کشور دارد.

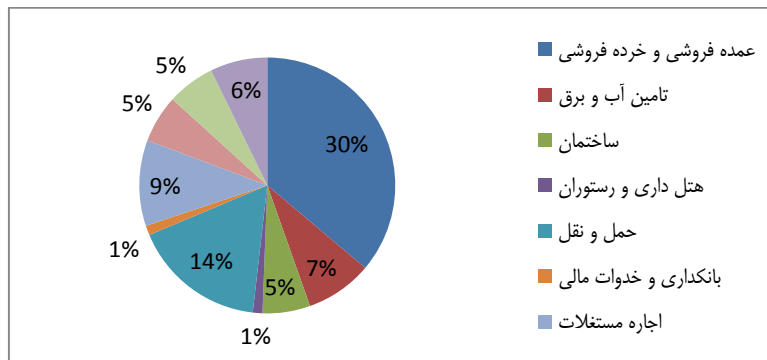
مهم‌ترین رتبه‌های معدنی استان مازندران نسبت به کشور می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:
از نظر ذخیره فلورین در کشور رتبه اول، از نظر ذخیره ذغال‌سنگ در کشور رتبه دوم، از نظر ذخیره سنگ گرانیت در کشور رتبه اول. بیشترین سهم واحدهای تولیدی معدنی استان متعلق به معادن واریزه کوهی و زغال‌سنگ و سنگ آهک و لاشه می‌باشد.

بخش خدمات استان مازندران

آمارهای موجود نشان می‌دهد که مازندران از نظر برخورداری از مزیت نسبی در بخش خدمات رتبه ۲ کشور و از نظر توسعه‌یافتگی در بخش خدمات رتبه ۶ را در کشور دارا می‌باشد. با توجه به منابع و مزیت‌های طبیعی منطقه و همچنین وجود زیرساخت‌های آموزش عالی، مخابرات، حمل و نقل، اتصال به کشورهای

منطقه دریای خزر، مازندران را دارای قابلیت فراوان در توسعه بخش خدمات و زیرساختی قرار داده است. بخش خدمات در استان که شامل حوزه‌های تجاری (خرده و عمده فروشی، خدمات آموزشی، خدمات رفاهی و شهری و ...) می‌باشد با دارا بودن ۵۰ درصد از اشتغال بیشترین سهم را در اشتغال زائی مازندران بر عهده دارد. در نمودار زیر قسمت‌های مختلف بخش خدمات نشان داده شده است. اطلاعات سرشماری سال ۱۳۹۰ و درونیایی های بعدی نشان می دهد که علی رغم تعداد زیاد سرانه مسافرانی که در مقایسه با دیگر استانهای کشور دارد، استان مازندران بجز در حوزه معامله املاک و برخی حوزه‌های فرعی خدماتی در دیگر زیر بخش‌های خدمات مانند سرگرمی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، عمده فروشی و خرده‌فروشی و حتی رستوران‌داری و هتلداری نیز سرانه اشتغالی متناسب با مسافران ورودی و جمعیت استان ندارد. در حالی که بخشی از این کمبود اشتغال در حوزه‌های خدماتی با در نظر داشتن فصلی بودن مسافرت به استان قابل توجیه است، اما همچنان فاصله جدی بین وضعیت ممکن (در مقایسه با میانگین کشوری و نه حتی وضعیت مطلوب در منطقه‌ای مشابه) و وضعیت موجود قابل مشاهده است.

شکل ۲- سهم ارزش افزوده بخش های خدماتی

مطالعات میدانی نشان می‌دهد بخش خدمات در استان مازندران بصورت مستقیم از مسافرپذیری استان تاثیر می‌پذیرد. از پیمایش در غرب استان که ورود مسافر بیشتری نسبت به سایر قسمت‌های استان دارد نشان می‌دهد که بخش خدمات به وضوح بر اشتغال و درنهایت بر اقتصاد خانوارها تاثیر مستقیم دارد. آنچه که مشهود است این است که در حال حاضر ظرفیت‌های موجود گردشگری در استان متناسب با مسافرانی که به استان مازندران ورود پیدا می‌کند، نیست و خدمات در حد این میزان

مسافر وجود ندارد و مسافران را برای اقامت بیشتر در استان ترغیب نمی‌نماید. آنچه در استان مازندران وجود دارد، گردشگری نیست، بلکه مسافرپذیری نیست.

وضعیت و معرفی نهادهای عرضه کننده نیروی کار

با توجه به آمارهای موجود و همچنین مشاهده میدانی مشخص می‌گردد که مازندران دارای مراکز متعددی در خصوص آموزش عالی در کشور می‌باشد. در جدول زیر فراوانی این مراکز مشخص شده است.

جدول ۳- فراوانی مراکز آموزش عالی در استان

تعداد هنر	تعداد پزشکی	تعداد علوم انسانی	تعداد رشته‌های فنی	تعداد فارغ التحصیل	تعداد	نوع دانشگاه
۲	۸	۲۴	۱۳	۱۴۳۹۷	۱۷	دانشگاه سراسری
۳	۳	۲۹	۱۵	۱۸۸۴۰	۱۷	پیام نور
۰	۱۸	۰	۰	۱۲۶۲	۲	علوم پزشکی
۱۱	۱۰	۲۷	۱۴	۲۷۴۲۷	۴۵	موسسه عالی غیرانتفاعی
۵	۱۶	۲۸	۱۵	۲۹۸۵۳	۲۱	دانشگاه آزاد
۲۱	۵۵	۱۰۸	۵۷	۹۱۷۷۹	۱۰۲	جمع کل

ماخذ: سازمان سنجش و آموزش کشور

با پایش مراکز آموزش عالی استان مازندران چنین برداشت می‌شود که سهم فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی دانشگاه‌های استان برخلاف غیر صنعتی بودن آن بیشتر می‌باشد. بطوری که بسیاری از فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها به دلیل نبود فضای صنعتی و بازار کار مناسب به ناچار یا در حوزه‌های خدماتی غیر مولد مشغول به کار شده و یا به استان‌های مجاور همچون استان تهران مهاجرت می‌نمایند. همانطور که پیش از این نیز بیان شد، مزیت شاخص استان گردشگری است. این در حالی است که رشته تحصیلی به این نام و خدمات جانبی آن در مراکز آموزش عالی استان تعریف جامعی نشده است. لزوم رشته‌های تحصیلی گردشگری، هتل‌داری، تورگردانی و رشته‌های مورد نیاز توسعه صنعت گردشگری از الزامات مراکز آموزش عالی استان می‌باشد.

رشته‌های مرتبط به بخش کشاورزی که باز هم از مزیت‌های استان می‌باشد، خیلی همسو با بازار کار استان نبوده و دروس تدریس شده بصورت عمومی است و تخصص‌های لازم در رشته‌های مختلف کشاورزی را دارا نمی‌باشند. برای مثال در استانی که بخش عمده‌ای از اقتصاد کشاورزی آن بر مبنای کاشت برنج و تولید

مرکبات است رشته‌های کشاورزی به صورت عمومی وجود دارد ولی رشته تخصصی مناسب با شالیکاری و تولید مرکبات تدریس نمی‌شود. از این رو لزوم تقسیم‌بندی رشته‌های کشاورزی با توجه به بروز چالش‌های متعدد در حوزه منابع آبی و خشکسالی و همچنین عدم بهره‌وری مناسب کشاورزان، به رشته‌های تخصصی ضروری می‌باشد.

جدول ۴- آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای

نوع دانشگاه	تعداد	عمده حرفه‌های آموزش داده شده در مرکز
مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای دولتی	۳۵	صنعت خودرو، صنعت ساختمان، مراقبت زیبایی، فن آوری اطلاعات، خدمات مالی
آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای خصوصی	۷۱۴	صنایع، پوشاک، مراقبت زیبایی، فناری اطلاعات، امور مالی بازرگانی، عمران

ماخذ: سازمان فنی و حرفه‌ای ۱۳۹۵

در نگاه اول به لیست مهارت‌های آموزشی در مراکز فنی و حرفه‌ای استان، مشخص می‌شود که این مهارت‌ها بنا بر ظرفیت تقاضای نیروی کار استان تعریف نشده و بیشتر یک کپی‌برداری از بقیه مراکز فنی و حرفه‌ای کشور می‌باشد. برگزاری دوره‌های زیاد در رشته‌های صنعت خودرو و صنعت ساختمان که در تعریف اشتغال استان تقاضای چندانی ندارند، از ایرادات اساسی آموزش مهارت‌ها می‌باشد. آموزش‌های مهارت‌های فنی برگرفته از مراکز آموزش عالی استان است که نشان از عدم قرابت نزدیک به وضعیت اشتغال و پتانسیل این بخش می‌باشد.

عدم آموزش مهارت‌های توسعه گردشگری و خدمات جانبی این رشته نشان از نبود یک نیاز سنجی مشخص در آموزش مهارت‌ها در این استان می‌باشد. توسعه آموزش‌های مهارتی این رشته می‌تواند کمک شایانی به جستجوکنندگان شغل در مازندران نماید. مطالعات میدانی نشان می‌دهد در خطوط ساحلی این استان تقاضای آموزش‌های مهارتی در رشته‌های هتل داری و رستوران داری از سوی کارفرمایان وجود داشته اما مراکز ارائه خدمات آموزش مهارتی دیده نمی‌شود. به جز یک مورد دانشگاه علمی کاربردی که اخیراً در شهرستان بابلسر افتتاح شده است.

یکی از مشکلات عمده نظام آموزشی استان این است که تعریف رشته‌های آموزش عالی براساس مزیت‌های استان صورت نگرفته و بیشتر براساس کپی نمودن از دانشگاه‌های موجود در تهران است. حتی در مقاطع بالاتر تحصیلی مانند کارشناسی‌ارشد و دکتری هم به فکر آموزش‌های تخصصی نیفتاده و هنوز تعریف رشته‌های آموزشی بر اساس نیاز مزیت‌های استان نیست. این درحالی است که متقاضیان اشتغال در استان بدنبال نیروی کار با مهارت‌های تخصصی کشاورزی مانند باغداری، گل و گیاه، برنج‌کاری

و همچنین پرورش مرغ و ماهی هستند. همچنین در بخش صنعت متخصصان معدن، صنایع غذایی، صنایع تبدیلی کشاورزی، ماشین آلات کشاورزی می‌باشند که در استان یا آموزش دهنده‌ای وجود ندارد و یا بصورت عمومی آموزش می‌دهند. فقر زیاد نیروی کار با مهارت‌های گردشگری، تور گردانی، تبلیغات و فروش گردشگری و هتل‌داری از معایب مراکز آموزشی استان بر شمرده می‌شود.

فارغ‌التحصیلان زیاد دانشگاه‌های استان مازندران در رشته‌های مهندسی و فنی، حسابداری صنعتی، علوم پایه و اقتصاد نظری علوم انسانی و... از یک سو و از سوی دیگر نبود بازار کار مناسب برای آنها موجب مهاجرت نیروهای کار استان به استان‌های مجاور و عمدتاً تهران شده است. مطالعات میدانی نشان می‌دهد، اصطلاحی با عنوان "مازندران، خوابگاه شاغلان" در میان مردم شکل گرفته که حاکی از آن است که کسب و کار و اشتغال بایستی در استان تهران و استراحت و ایام فراغت در مازندران متمرکز باشد.

شناسایی و تحلیل سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی استان

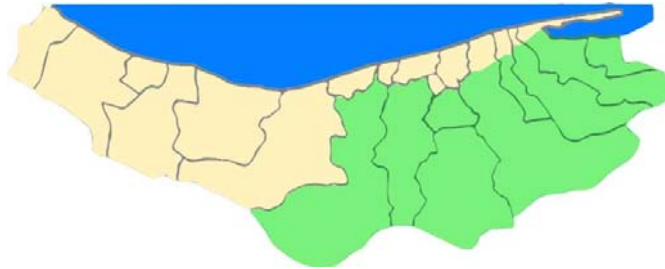
استان مازندران با برخورداری از شرایط مساعد طبیعی مانند مجاورت با دریای مازندران و کوه‌های البرز، وجود زمین‌های حاصلخیز، بارش کافی، آب و هوای مطبوع از یک سو و از سوی دیگر موقعیت جغرافیایی ملی و بین‌المللی مانند وجود سه راه ارتباطی از مرکز کشور، محور ارتباطی خراسان، گیلان و سمنان، وجود راه‌های زمینی فراوان با پایتخت کشور، منطقه ویژه امیر آباد، بهره‌مندی از بنادر مهم و شبکه‌های حمل و نقل از جمله سه فرودگاه فعال، به ترتیب در سه حوزه گردشگری، کشاورزی و صنعت دارای مزیت می‌باشد.

این استان دارای خط ساحلی تقریبی ۳۰۰ کیلومتری می‌باشد. جاده‌ای از غرب به شرق استان در راستای ساحل کشیده شده که بنام جاده ساحلی مشهور می‌باشد. شهرهای نزدیک به این خط ساحلی اشتغال عمده خود را بر محور گردشگری و کمتر بر کشاورزی قرار داده‌اند. این منطقه طی ۱۵ سال گذشته به دلیل سرمایه‌گذاری‌های کلان بخش خصوصی شکل و ساختار سنتی خود را از دست داده و به قطب گردشگری استان مازندران تبدیل شده است. با فاصله گرفتن از جاده ساحلی که از غرب به شرق استان امتداد دارد، بخش کشاورزی پر رنگ‌تر شده و تغییرات ناشی از ساخت‌وساز و ویلاسازی کمتر از مناطق غربی دیده می‌شود. این منطقه به دلیل برخورداری از زمین‌های هموار و سطحی نسبت به مناطق غربی دارای پتانسیل بیشتری در امر کشاورزی بوده و عمده اشتغال کشاورزی در این بخش مشاهده می‌شود. البته بایستی به این نکته اشاره شود که جاده‌های هراز و فیروزکوه که شاهراه‌های ورودی به استان مازندران از سمت استان تهران و سمنان می‌باشند، منجر به آن شده تا در اطراف این جاده خدمات مربوط به گردشگری عبوری نیز شکل بگیرد. با توجه به تحلیل‌های مبتنی بر دینامیک اشتغال استان، می‌توان اقتصاد شکل گرفته در استان را به دو منطقه کسب و کاری تقسیم کرد:

۱- منطقه شرق و جنوب شرقی (سبز رنگ) استان با محوریت اشتغال و اقتصاد شکل یافته حول کشاورزی و رونق کمرنگ تر گردشگری: شامل شهرستان های آمل، بابل، قائمشهر، سوادکوه شمالی و جنوبی و بخش جنوبی شهرستان ساری می باشد.

۲- منطقه غرب و نواحی ساحلی مازندران (زرد رنگ) استان با محوریت اشتغال و اقتصاد گردشگری و رونق کمتر کشاورزی: شامل شهرستان های رامسر، تنکابن، عباس آباد، چالوس، نوشهر، نور، محمودآباد، فریدونکنار، بابلسر، جویبار، ساری، نکا، بهشهر و گلوگاه.

منطقه شرق و جنوب شرقی مازندران

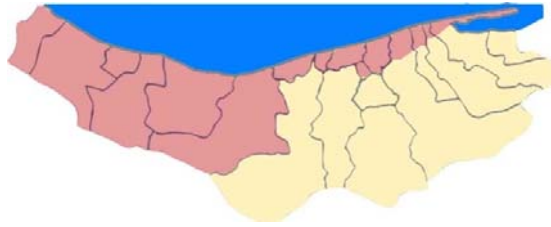

استان مازندران بین سلسه جبال البرز و دریای خزر محصور می باشد. در قسمتهای غربی و شرقی استان، فاصله بین دریا و کوهها اندک بوده ولی در قسمتهای مرکزی و به سمت جنوب این فاصله

افزایش یافته و با پدید آمدن زمینهای جلگه ای شرایط برای کشاورزی و دامپروری بسیار مناسب می باشد. این درحالی است که جنگلهایی که در دامنه کوهها پدید آمده و آب و هوای بسیار مطبوع کوهستان دارد، شرایط را برای بخش گردشگری نیز مهیا نموده است. در این منطقه به دلیل دسترسی به مراتع قابل توجه، دامداری نیز از رونق خوبی برخوردار بوده بطوریکه رتبه اول مازندران در تولید گوشت سفید کشور برگرفته از همین شرایط مطلوب می باشد. پرورش ماهی در رودخانه های موجود در این منطقه و همچنین آب بندان های بزرگ و کوچک و استخرهای پرورش ماهی از دیگر فعالیتهای اشتغال زا این منطقه می باشد. تولیدات محصولات باغی مانند پرتغال، کیوی، نارنگی و شلیل که رتبه اول کشور را دارا می باشند و همچنین در حدود بیش از نیمی از برنج کشور در این منطقه تولید و بهره برداری می شود.

وجود دو جاده مواصلاتی به پایتخت کشور و جابجائی سالانه میلیون ها نفر از این جاده ها و همچنین وجود تالاب های بزرگ در این منطقه و ایجاد جاده های دسترسی فراوان به کوههای البرز که بلندترین کوه ایران، دماوند هم در این منطقه قرار دارد، باعث توسعه گردشگری این بخش هم شده است. عمده آثار تاریخی مازندران از گذشته های دور به علت سابقه شهر نشینی، در این منطقه واقع شده است. محوریت قرار گرفتن کشاورزی به علت زمینهای زیاد کشاورزی در این منطقه، بارش فراوان، زمین حاصل خیز، اختلاف کم دما در طول شبانه روز و آب فراوان می باشد.

منطقه غرب و نواحی ساحلی مازندران

منطقه دوم استان که از مزیت‌های منحصر به فرد طبیعی برخوردار می‌باشد، شامل شهرستان‌های نوار ساحلی بوده که از غرب استان به سمت شرق استان از رامسر تا نور از شمال به ساحل دریای مازندران

اتصال دارند. از جنوب نیز به جنگل‌های انبوه و کوه‌های البرز متصل هستند و عملاً توسط کوه و دریا به حصار درآمدند. بعد از شهرستان نور، شهرهای ساحلی محمودآباد، فریدونکنار، بابلسر، بهنمیر، جویبار، از شمال به ساحل دریا و از جنوب به شهرهای جنوبی اتصال دارند. در ادامه به سمت شرق شهرهای ساری، نکا، بهشهر و گلوگاه هم از مزیت دریا و هم از کوه‌های جنوبی خود برخوردار می‌باشند که منجر به آن شده تا بیشترین تمرکز مسافرپذیری متوجه این منطقه باشد. از این رو می‌توان گفت منطقه گردشگری مازندران هم دارای کوه‌های جنگلی و هم دارای ساحل زیبا می‌باشد. این ویژگیها، منطقه دوم مازندران را منطقه جذاب گردشگری در کشور نموده است. به این مزایای طبیعی باید جاده‌های اتصالی استان به پایتخت را نیز اضافه نمود که باعث انتقال گردشگران زیادی به استان مازندران شده است. همچنین استان مازندران در مسیر زائران امام رضا(ع) واقع شده که همین، دلیلی بر افزایش گردشگران از این استان شده است.

سالانه بیش از ۳۵ میلیون گردشگر از سراسر ایران و در حدود ۱۸۰ هزار گردشگر خارجی که عمدتاً از کشورهای حوزه خلیج فارس هستند به استان مازندران سفر می‌کنند. این امر باعث شده تا حوزه گردشگری موتور محرک و منشأ توسعه قسمت غربی و شمالی استان گردد.

وجود گردشگران فراوان و همچنین گسترش اقتصاد در بخش خدمات گردشگری موجب تمرکز سرمایه و سرمایه گذاران بخش خدمات از سراسر کشور به این نقاط استان و کشور شده است. در حال حاضر رشد و توسعه تصاعدی این بخش به نسبت دیگر بخش‌ها ملموس و انکارناپذیر است. افزایش هتل‌ها، مهمانسراها، مراکز تفریحی و گردشگری نظیر مجتمع‌های ورزش‌های ساحلی، رستوران‌ها در دو دهه اخیر غیرقابل مقایسه با ادوار گذشته است.

بخش دیگر اقتصاد در این منطقه که از دیرباز رونق داشته حوزه کشاورزی می‌باشد، از مهمترین محصولات کشاورزی در این ناحیه می‌توان به کیوی و مرکبات تنکابن، ساری، نکا و توت فرنگی بهنمیر اشاره نمود. از محصولات زراعی هم می‌توان به وجود زمینهای کاشت برنج در تمامی این شهرها اشاره کرد. توسعه گل و گیاه در تنکابن و بهشهر و همچنین فعالیت‌های دامی و صید ماهی از محصولات کشاورزی این منطقه از مازندران می‌باشد. از نکات بارزی که با گذر از این شهرها می‌توان بدان اشاره کرد اینست که بخش

کشاورزی این ناحیه اولاً به علت اینکه زمین‌های کشاورزی از نسلی به نسل دیگر انتقال یافته با معضل خُرده مالکی مواجه شده، ثانیاً نسل جدید که غالباً متولدین بعد از انقلاب می‌باشند، با کشاورزی چندان آشنا نبوده و اعتقاد دارند با گسترش گردشگری، استفاده از این زمینها برای ارائه خدمات گردشگری ارزش افزوده بیشتر برای آنان به همراه دارد. لذا این تغییر رویکرد تاثیر بسزائی بر کشاورزی این منطقه دارد ولی نمی‌توان از مزیت این منطقه برای توسعه کشاورزی چشم پوشی نمود. بخصوص تولید محصولات که ارزش افزوده بیشتر برای بخش کشاورزی به همراه دارد که می‌تواند شامل تولید گل و گیاه، توت فرنگی و انواع ماهیان باشد. یکی از نکاتی که می‌توان به توسعه بخش کشاورزی در این منطقه کمک نماید احداث بازارهایی می‌باشد که کشاورزان محصولات خود را مستقیماً در اختیار گردشگران قرار داده تا با حذف واسطه‌ها و اخذ ارزش افزوده بیشتر برای کشاورزان به رونق کشاورزی در این مناطق منجر گردد.

می‌توان بیان داشت که شاغلین در این منطقه به ترتیب در بخش‌های خدمات (۶۵٪)، کشاورزی (۲۵٪) و (۱۰٪) درصد بصورت پراکنده در بخش صنعت فعال می‌باشند. در این منطقه صنعت چندان دارای مزیت نبوده و عمده فعالیت بخش صنعت به تولیداتی منجر می‌شود که به مصرف منطقه می‌رسد.

مهمترین رویکردهای استراتژیک توسعه اشتغال استان

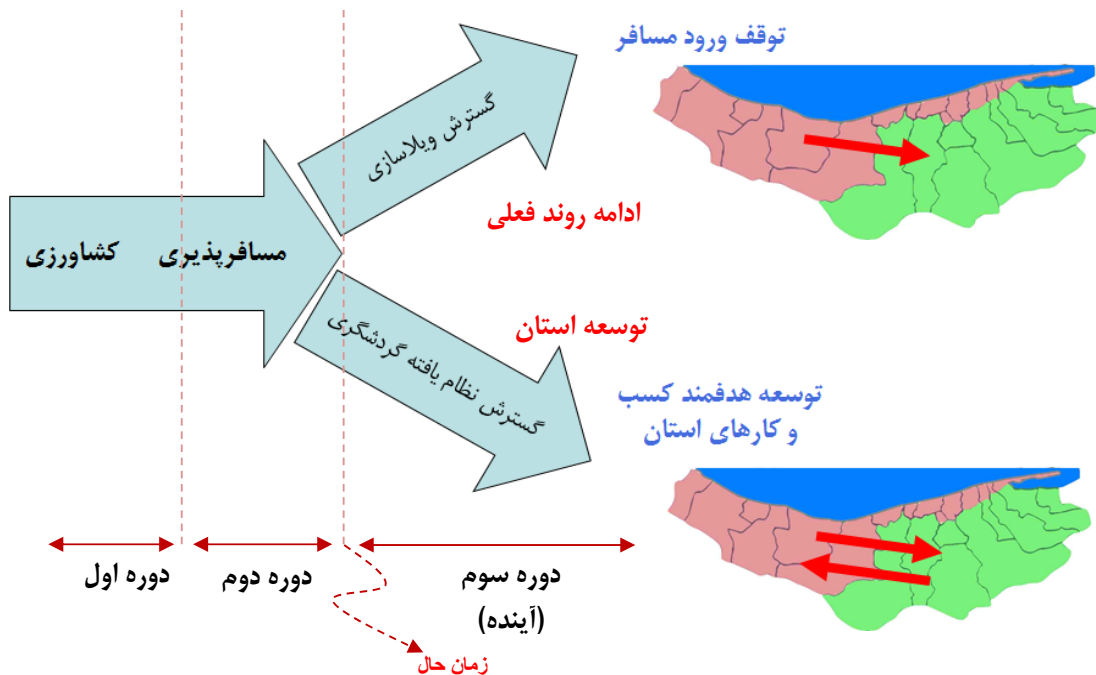
همانطور که در شکل زیر نشان داده شده است. اقتصاد مازندران را می‌توان به سه دوره مهم تقسیم بندی نمود، سه دوره مطروح به نحوی دوران تحول و شکل گیری نقاط عطف استان مازندران را پوشش داده است. دوره نخست مازندران به دوران کشاورزی و تولید سنتی و خدمات وابسته باز می‌گردد. عملاً در این دوره وضعیت منابع آب و هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی نسبت به دوره حال، مطلوب‌تر و انگیزه تولید برای کشاورزان بیشتر بوده است. با نگاهی به ارقام و آمارهای سال‌های دهه ۶۰ و ۷۰ چنین دریافت می‌شود که سهم اشتغال کشاورزی در این دوره بیش از ۶۰٪ بوده که بعد از گذر از این سال‌ها، بخش صنعت نیز با محوریت صنایع تبدیلی به آن افزوده شده است. دوره بعدی که تا به امروز در حال ادامه است، دوره مسافرپذیری است که طی آن خدمات گردشگری و مسافرپذیری استان رشد کرده و از دوره کشاورزی و بصورت محدود صنایع تبدیلی کشاورزی به دوره مسافرپذیری انتقال پیدا نموده است. لازم به ذکر است در این گزارش از این دوره با عنوان "مسافرپذیری" و نه "گردشگری" یاد می‌شود، دلیل مهم این مطلب آن است که در حال حاضر استان مازندران با برخورداری از منابع طبیعی و مزیت‌های گردشگری خود، مقصد جذابی برای مسافران می‌باشد، این درحالی است که ظرفیت‌ها، زیرساخت‌ها و مدیریت استان هنوز به سطحی نرسیده تا بتوان جاری بودن صنعت گردشگری را به استان نسبت داد. چیزی که در حال وقوع است عمدتاً ورود مسافر بوده و کمتر زیرساخت‌های لازم و کافی برای مدیریت آن وجود دارد. زمین‌های

کشاورزی مازندران در حال تبدیل به مجتمع‌های مسکونی می‌باشد. دوره سوم که وضعیت آینده را نشان می‌دهد به دو صورت قابل تصور است، در حالت نخست ادامه روند فعلی ترسیم شده که اگر این روند به همین شکل ادامه پیدا نماید، چیزی جز گسترش ویلاسازی و در نهایت تبدیل مازندران به سکونتگاه‌های دائم و غیر دائم به همراه نخواهد داشت و ادامه این روند بدلیل از بین رفتن جاذبه‌های جذب مسافر به مرحله توقف ورود مسافر می‌انجامد. از سوی دیگر ادامه روند فعلی منجر به نابودی زمین‌های کشاورزی و از دست رفتن مزیت منحصر به فرد تولید محصولات هم‌چون برنج، مرکبات و ... خواهد شد. لذا بحران اصلی این دوره زمانی اتفاق خواهد افتاد که زمین‌های کشاورزی تبدیل به مناطق مسکونی شده که دیگر تقاضای مسافر را ندارد و از آنجایی که بخش قابل توجهی از اشتغال کشاورزی به بخش خدمات سریز کرده است، به دلیل نابودی زمین‌های کشاورزی دیگر شرایط تولید و بازگشت کشاورزان وجود نداشته و معضل بیکاری بویژه برای قشر کشاورز تبدیل به مهمترین دغدغه استان خواهد شد. در حالت دوم سعی شده است رویکرد توسعه یافته استان متناسب با رویکرد تکاپو ترسیم شود که از آن با عنوان "توسعه نظام یافته گردشگری" یاد شده است. در این رویکرد تلاش شده است تا با درک دقیقی از صورت مساله اشتغال استان با در نظر داشتن ابعاد اقتصادی و اجتماعی مسیری ترسیم شود تا طی آن مزیت‌های درآمدی و فرصت‌های پیش روی حاصل از جذب مسافر هم‌سو با سایر حوزه‌های اقتصادی استان قرار گرفته و معضلات ناشی از ارزش افزوده اندک و ریزی اشتغال کشاورزی، فراموشی سنت‌های اصیل منطقه‌ای و چالش رشد تصاعدی مشاغل غیررسمی و بعضاً کاذب و همچنین مسائل زیست محیطی تا حد موثری پوشش داده شود.

مازندران در حال حاضر، مرکز گردشگری کشور می‌باشد. این استان به علت عدم ایجاد کسب‌وکار و اشتغال بر مبنای ورود مسافر، صرفاً در حالت مسافرپذیری بوده و شکلی از ارائه خدمات تخصصی گردشگری در آن شکل نگرفته است. چراکه با وجود پذیرش حجم بالای گردشگری، هنوز نتوانسته ایجاد ارزش افزوده اقتصادی متناسب نماید. نابودی زمین‌های کشاورزی و همچنین محیط زیست، گسترش پدیده زمین خواری، جنگل خواری، کوه خواری و اخیراً دریا خواری از پدیده‌های رایج مسافرپذیری می‌باشد. نابودی محیط زیست نه تنها از پیامدهای این پدیده مسافرپذیری می‌باشد، بلکه تغییر در اشتغال از کشاورزی مولد و خدمات به سرایداری و بنگاه داری نیز از دیگر ناهنجاری‌های شکل گرفته در استان است. لذا چنین پیش بینی می‌شود که با ادامه روند فعلی، پدیده مسافرپذیری در نهایت به علت نابودی محیط زیست و از بین رفتن جاذبه‌های جذب مسافر (همچون جنگل‌ها و ...) متوقف خواهد شد. توقف مسافرپذیری یکی از عوامل نابودی اشتغال مولد در مازندران و شکل گیری مهاجرت جمعیت عظیم مازندران به دیگر استانها و یا دیگر کشورها خواهد شد.

شکل ۳- شمایی از تحولات اشتغالی در استان مازندران

تغییر این رویکرد و رسیدن به گسترش نظام یافته گردشگری که منتج به توسعه هدفمند کسب و کارهای استان می‌باشد، از اقدامات اساسی و برنامه‌های آتی استان باید باشد. منظور از گسترش نظام یافته گردشگری آن است که توسعه استان با محوریت گردشگری منجر به توسعه سایر کسب و کارهای دیگری استان نیز خواهد شد. از طریق توسعه خدمات گردشگری در حوزه‌های طبیعت گردی، بوم گردی و امثال آن امکان توسعه رسته فعالیت‌های کشاورزی، صنایع دستی و .... مهیا می‌شود. برای تغییر این رویکرد می‌توان از وضع قوانین خاصی مانند قوانین عدم اجازه ساخت و ساز به افراد غیر بومی و همچنین گسترش خدمات مولد بر پایه IT و گسترش علمی گردشگری اشاره نمود. گسترش نظام یافته گردشگری باعث ایجاد کسب و کار مولد و اشتغال پایدار شده که بطور مستقیم بر سایر کسب و کارهای استان نیز اثر خواهد گذاشت.

جدول ۵- تحولات اشتغالی، زیست محیطی و فرهنگی-اجتماعی در استان مازندران

دوره گذشته (اول)- دوره حال (دوم)				
دوره	نام دوره	اشتغال	محیط زیست	مسائل فرهنگی و اجتماعی
اول	کشاورزی	باغداری، زراعت، دامداری و ...	بهره برداری از منابع موجود طبیعی (تخریب)	وجود فرهنگ بومی در حوزه تولید و کشاورزی
دوم	مسافرپذیری	خرید، فروش و اجاره مستغلات	تهدید و تخریب زمین های کشاورزی، آلودگی های محیطی	کناره گیری از تولیدات بومی، مصرف گرایی و فراموشی اصالت بومی
دوره آینده (در صورت ادامه روند موجود و عدم مداخله توسعه ای)				
دوره	نام دوره	اشتغال	محیط زیست	مسائل فرهنگی و اجتماعی
سوم	گسترش بی رویه ویلاسازی	خدمات سرایداری، خدمات رهن و اجاره، خدمات رفاهی، خدمات ساختمانی	آلودگی آب و هوا، نابودی زمین های کشاورزی،	فاصله گرفتن از فرهنگ بومی، تجمع فرهنگ های مختلف کشور،
چهارم	توقف مسافر پذیری	رشد مشاغل کاذب به دلیل نابودی مزیت های اقتصادی	آلودگی زیست محیطی، رشد سکونتگاه های دائم و غیر دائم	گسترش حاشیه نشینی، پیدایش ناهنجاری های اجتماعی و ناامنی
دوره آینده (در صورت ورود به مداخلات توسعه)				
دوره	نام دوره	اشتغال	محیط زیست	مسائل فرهنگی و اجتماعی
سوم	گسترش خدمات نظام یافته گردشگری	توسعه خدمات طبیعت گردی توسعه هدفمند خدمات رفاهی توسعه زیر ساخت های گردشگری توسعه اقامتگاه های روستایی	جلوگیری از پیشروی زمین های کشاورزی جلوگیری از آلودگی های زیست محیطی	حفظ فرهنگ بومی و محلی
چهارم	توسعه هدفمند کسب و کارهای منطقه	توسعه فنآوری اطلاعات متناسب با خدمات گردشگری توسعه کشاورزی توسعه صنایع تبدیلی توسعه سایر خدمات مرتبط با گردشگری	توسعه مشاغل سبز کنترل و کاهش آلودگی های زیست محیطی افزایش بهره وری از زمین های کشاورزی مدیریت بهینه منابع	توسعه فرهنگ بومی و محلی از طریق رونق اقتصادی شکل گرفته در صنایع دستی، کشاورزی و ...

جدول ۶- رسته فعالیت های شناسایی شده استان

ردیف	عنوان رسته	محل تمرکز	تعداد اشتغال موجود (نفر)
۱	تولید و شالیکوبی برنج	کل استان	۱۶۵۰۰۰
۲	گردشگری	کل استان	۱۳۰۵۰۰
۳	تولید و فرآوری مرکبات	کل استان	۶۶۰۰۰
۴	ساخت و تولید مسکن	کل استان	۵۳۰۰۰
۵	تولید و فرآوری گوشت قرمز	کل استان	۱۸۳۰۰
۶	تولید و فرآوری مرغ گوشتی	آمل، بابل، قائمشهر، ساری	۲۵۰۰۰
۷	IT و ICT	بابل، ساری، آمل، محمود آباد	۱۲۰۰۰
۸	تولید و فرآوری شیر	آمل، بابل، قائمشهر، ساری	۱۲۰۰۰
۹	کاشت و بسته بندی سبزیجات خوراکی	آمل، ساری، بابل	۸۰۰۰
۱۰	تولید گل و گیاه	تنکابن، محمود آباد، آمل، بهشهر	۱۳۰۰۰
۱۱	پرورش ماهی و صنایع شیلاتی	کل استان	۱۰۰۸۰۰
۱۲	صنایع دستی	کل استان	۱۷۰۰۰
۱۳	تولید دانه های روغنی	کل استان	۵۸۰۰
۱۴	تولید محصولات چوبی و مبلمان	آمل، بابل، قائمشهر، ساری	۱۱۷۰۰
۱۵	تولید پوشاک	کل استان	۴۸۰۰
۱۶	تولید پارچه	بهشهر، قائمشهر	۳۲۰۰
۱۷	تولید لبنیات سنتی	کل استان	۴۷۰۰
۱۸	تولید و بسته بندی عسل	کل استان	۴۵۰۰
۱۹	تولید شلیل و هلو	کل استان	۳۷۰۰
۲۰	تولید زغال و فلورین	سوادکوه و آمل	۳۴۰۰
۲۱	تولید آب معدنی	آمل	۱۲۰۰
۲۲	تولید خودرو و قطعات یدکی	بابل	۳۸۰۰
۲۳	تولید محصولات فلزی	آمل، بابل، قائمشهر، ساری	۶۵۰
۲۴	تولید ادوات کشاورزی	جویبار	۳۵۰
۵۷۸۴۰۰	مجموع		

رسته‌های در اولویت توسعه اشتغال در استان مازندران :

جدول ۷- نام رسته‌های منتخب و ظرفیت اشتغال آنها

ظرفیت ایجاد اشتغال در فاز اول (نفر)	نام رسته
۳۵۰۰	گردشگری (بوم گردی و طبیعت گردی و ورزشهای آبی)
۷۰۰۰	IT و ICT
۱۰۰۰	تولید گل و گیاه
۸۰۰۰	تولید و فرآوری مرکبات و صنایع تبدیلی بخش کشاورزی
۲۶۰۰	ماهیگیری و پرورش ماهی و صنایع شیلاتی
۲۳۰۰	پوشاک و خدمات پوشاک
۲۵۰۰	تولید و بسته بندی مرغ گوشتی
۱۹۰۰	تولید محصولات چوبی و مبلمان
۲۵۰۰	تولید و شالیکوبی برنج
۲۷۰۰	تولید و فرآوری گوشت قرمز
۴۵۰۰	تولید و فرآوری شیر و محصولات لبنی
۲۰۰۰	ساخت و تولید محصولات ساختمانی و خدمات ساختمانی
۴۵۰۰۰	جمع کل

پیشنهاد رسته‌های مورد نیاز در حوزه آموزش عالی و فنی و حرفه‌ای

با توجه به مزیتها و فرصت‌های توسعه استان و ارتباط این مزیتها با توسعه اشتغال در استان، رسته‌های دانشگاهی آموزش عالی مورد نیاز و همچنین دوره‌های مهارتی پیشنهادی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای به شرح زیر پیشنهاد می‌گردند:

جدول ۸- رشته‌های دانشگاهی مورد نیاز (پیشنهادی)

ظرفیت پیشنهادی سالانه (نفر)	شهرستانهای پیشنهادی	مقطع	گرایش	نام رشته دانشگاهی
۵۰	بابلسر، ساری، رامسر	کارشناسی- ارشد	گردشگری-جهانگردی	مدیریت
۲۰	بابلسر	کارشناسی ارشد	علوم اجتماعی مدیریت مهاجرت	مدیریت
۱۰۰	کل استان	کارشناسی	بازاریابی داخلی و پخش و توزیع	مدیریت
۳۰	کل استان	کارشناسی	تجارت الکترونیک	IT
۳۰	کل استان	کارشناسی	تولید محتوا و اپلیکیشن	IT
۱۰۰	کل استان	کارشناسی	طراحی و بسته بندی کالا	بازرگانی
۵۰	ساری، نوشهر	کارشناسی	حمل و نقل و ترانزیت	مدیریت
۱۰۰	بابلسر، نوشهر	کارشناسی	مدیریت تولید و فرآوری محصولات شیلات	مدیریت
۵۰	شهرهای ساحلی	کارشناسی	جانوران دریایی	کشاورزی
۵۰	کل استان	کارشناسی	صنایع تبدیلی	مهندسی
۵۰	کل استان	کاردانی ، کارشناسی	مدیریت گلخانه و کشت گلخانه ای	کشاورزی
۲۰	کل استان	کارشناسی	مدیریت پسماندهای کشاورزی	کشاورزی
۲۰	کل استان	کارشناسی	اتیکت فضای مجازی	علوم اجتماعی
۵۰	بابل ، سازی ، آمل	کارشناسی	مهندسی پوشاک (طراحی و دوخت و تکمیل)	نساجی
۵۰	بابل ، سازی ، آمل	کارشناسی	مهندسی خطوط تولید و بهره وری پوشاک	نساجی
۵۰	بابل ، سازی ، آمل	کاردانی و کارشناسی	مدیریت بازرگانی صنعت نساجی و پوشاک	بازرگانی

جدول ۹- رشته‌های مهارتی مورد نیاز (پیشنهادی)

ظرفیت پیشنهادی سالانه (نفر)	شهرستانهای پیشنهادی	مدت دوره (ساعت)	نام رشته مهارتی
۶۰	کل استان	۱۵۰	تولید محتوا
۶۰	کل استان	۱۲۰	تولید اپلیکیشن
۶۰	کل استان	۱۲۰	طراحی سایت
۶۰	کل استان	۱۲۰	راه اندازی شبکه
۱۲۰	کل استان	۳۰۰	بازرگانی خارجی و تجارت الکترونیک
۹۰	کل استان	۲۰۰	بازاریابی
۲۰۰	کل استان	۳۰۰	طراحی بسته بندی کالا و تبلیغات کالا
۲۴۰	کل استان	۲۰۰	فروش
۱۲۰	کل استان	۳۰۰	برند سازی
۱۰۰۰	کل استان	۱۵۰	وظایف قانونی شرکتها
۴۵۰	کل استان	۳۰۰	بازارداری و بازاریابی
۲۰۰	کل استان	۱۸۰	اصول و فنون مذاکره
۱۰۰۰	کل استان	۱۵۰	اتیکت فضای مجازی
۲۰۰	کل استان	۲۰۰	مدیریت حمل و نقل و لجستیک
۱۵۰	کل استان	۱۸۰	بازاریابی داخلی و مدیریت تقاضا
۲۵۰	کل استان	۱۸۰	تورگردانی
۱۵۰	کل استان	۲۲۰	هتل داری
۲۵۰	کل استان	۲۲۰	رستوران داری
۲۰۰	کل استان	۱۸۰	طبخ غذاهای محلی
۳۰۰	کل استان	۱۸۰	بازیهای بومی و محلی
۱۸۰	کل استان	۱۸۰	طراحی و دوخت لباسهای محلی
۲۰۰	کل استان	۲۰۰	دوخت (۵ دوره حرفه ای تخصصی چرخکاری صنعتی)

منابع و ماخذ :

عمده منابع این گزارش حاصل تحقیقات میدانی و مصاحبه با خبرگان و همچنین منابع و آمار و اطلاعات رسمی سازمان‌های زیر می‌باشد.

- اطلاعات رسمی مرکز آمار ایران
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران
- اداره کل هماهنگی امور اقتصادی و بین‌الملل استانداری مازندران
- اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان مازندران
- اداره کل جهاد کشاورزی استان مازندران
- اداره کل فنی و حرفه‌ای استان مازندران
- اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران
- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی استان مازندران
- اتاق اصناف استان مازندران
- سازمان صنعت معدن تجارت استان مازندران